

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

 PARP
Grupa PFR

Zrównoważona turystyka

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości

ul. Pańska 81/83, 00-834 Warszawa

tel.: 801 332 202, 22 574 07 07

e-mail: info@parp.gov.pl

www.pytania.parp.gov.pl

ZRÓWNOWAŻONA TURYSTYKA FEPW.05.01-IP.01-001/24

„W SZOP (str. 105-106), przy maksymalnym % poziomie dofinansowania jest napisane, że 85 % dofinansowania to: środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane przez właściwą instytucję. Czy w tych 85% dofinansowania będzie jednak jakiś wkład budżetu państwa? Ta informacja ma znaczenie przy przygotowywaniu uchwał budżetowych dot. partycypacji partnera do projektu (w uzasadnieniu trzeba podać takie informacje - jakie fundusze zewnętrzne będą pokrywały koszty”.

W ramach działania 5.1 FEPW nie przewiduje się wkładu z budżetu Państwa.

W SZOP jest zapis:

„Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie

85

Maksymalny % poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję)

85”

Z powyższego wynika, że poziom dofinansowania UE wynosi 85%. Skoro ta sama wartość jest w kolejnym wierszu oznacza to, że przewidziane środki krajowe stanowią 0%.

Czy budowa pól kamperowych może być realizowana wyłącznie w schemacie pomocy publicznej? Czy projekty mogą obejmować pola biwakowe? Czy takie inwestycje powinny podlegać jakimś ograniczeniom?

Schemat pomocy publicznej nie jest z góry narzucony, a przesłanki jego występowania zostały opisane pytania pierwszego w kategorii #pomoc publiczna.

Czy do aplikowania o środki przez gminy wystarczy PFU – program funkcjonalno-użytkowy.

Do złożenia wniosku może nie być wystarczający sam program funkcjonalno-użytkowy. Bez względu na przyjęty sposób realizacji inwestycji, do aplikowania o środki niezbędna jest dokumentacja w zakresie oceny oddziaływania na środowisko i obszary Natura 2000 (jeśli dotyczy). Należy również pamiętać o tym, że niezbędne jest również posiadanie prawa do dysponowania nieruchomością (grunty), na której realizowana będzie inwestycja.

Czy dofinansowanie otrzymają projekty związane z budową i funkcjonowaniem obiektów noclegowych i gastronomicznych?

Co do zasady dofinansowanie obiektów, które stanowić będą bazę noclegową lub gastronomiczną nie będzie się wpisywać w żaden ze wskazanych schematów pomocy publicznej dostępnej w ramach działania 5.1 FEPW (patrz pytanie pierwsze w kategorii #pomoc publiczna).

Zgodnie z założeniami FEPW baza noclegowo-gastronomiczna może być finansowana z pożyczek dla małych i średnich przedsiębiorców w ramach działania 1.5 *Pożyczki na rozwój turystyki* FEPW.

Czy lider projektu może podpisywać umowy partnerskie z innymi jednostkami niż jst.? Jeżeli tak, to z kim i na jakich zasadach?

Katalog podmiotów, które mogą być partnerami w projekcie jest szeroki i został przedstawiony w SZOP. Należy przy tym pamiętać, że zastosowanie ma tu art. 6b ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości.

Natomiast zasady wyboru partnerów opisuje art. 39 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027.

Czy mając na uwadze tworzenie ponadregionalnych produktów (szlaków) turystycznych (łączyjących podmioty z min. 2 województw PW+) partnerstwo może być utworzone bezpośrednio pomiędzy województwem a miastem/gminą, które terytorialnie należy do innego województwa?

Rozwiązanie takie nie jest rekomendowane przez IZ/IP FEPW.

Zgodnie z zapisami FEPW, w dz. 5.1. wspierane są ponadregionalne PRODUKTY (szlaki) turystyczne. Wsparcie zostanie ograniczone liczbą szlaków o najwyższym potencjale przyciągania turystów, zgodnie z celami zdefiniowanymi w strategiach rozwoju województw PW+ (SRW), w szczególności dotyczących rozwoju tras rowerowych, infrastruktury na potrzeby turystyki kajakowej i kamperowej. Województwa PW+ będą odpowiedzialne za przygotowanie wspólnej, spójnej koncepcji danego produktu turystycznego, w tym jednolitej strategii zarządzania nim oraz promocji (komercjalizacji) także w okresie trwałości.

Z uwagi na kompetencje samorządu szczebla wojewódzkiego w zakresie rozwoju turystyki, oraz powyższe programowe zobowiązania województw tworzących ponadregionalne produkty turystyczne, ubiegające się o wsparcie FEPW, rekomendowanym rozwiązaniem jest zawarcie umowy o partnerstwie w pierwszej kolejności pomiędzy partnerem wiodącym a województwem/ami-partnerem/ami. Takie rozwiązanie ma gwarantować trwałość wspartych produktów i ich rozwój w długim okresie, a także zapewnić ich zgodność ze SRW i pozytywny wpływ na lokalną i (makro)regionalną gospodarkę.

Aktualna wersja SZOP obowiązuje od dnia 2023-08-14. Dokument jest dostępny pod adresem:

<https://www.fepw.gov.pl/strony/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/wpisz-tytul/szczegolowy-opis-priorytetow-programu-fundusze-europejskie-dla-polski-wschodniej-2021-2027/>

Czy możliwa jest budowa dróg i parkingów w ramach tworzonych produktów turystycznych?

Zgodnie z treścią FEPW, CS 4 (vi) w miastach nie jest dozwolone budowanie nowych dróg lub parkingów, a w odniesieniu do istniejących – zwiększanie ich przepustowości, ani w żaden inny sposób przyczynianie się do zwiększenia ruchu samochodowego.

Poza miastami takich obostrzeń nie ma jednak, budowa jakiegokolwiek nowej infrastruktury zawsze wymaga szczegółowego uzasadnienia dotyczącego niezbedności budowy a także analizy kosztów i korzyści wynikających z takiej inwestycji.

Czy musi zostać przeprowadzona pełna procedura zakończona decyzją RDOŚ (ogromnie czasochłonne) czy wystarczą działania na podstawie KIP – wtedy uproszczona decyzja środowiskowa?

O tym, czy decyzja będzie wymagała sporządzenia raportu oddziaływania na środowisko, decyduje organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Czy na etapie składania wniosku o dofinansowanie wymagane będzie załączenie dokumentu potwierdzającego/ dokumentów potwierdzających zabezpieczenie środków finansowych na wkład własny?

Na obecnym etapie nie planuje się, aby w konkursie już na etapie wniosku o dofinansowanie projektu wymagane przedłożenie dokumentów potwierdzających zabezpieczenie środków. Na etapie złożenia wniosku, Partner Wiodący złoży oświadczenie dotyczące zabezpieczenia środków w związku z realizacją projektu. Weryfikacja faktycznego zabezpieczenia środków w WPF nastąpi przed zawarciem umowy o dofinansowanie projektu.

Czy obiekty, na które wstęp wymaga zakupu biletów, są przedsięwzięciem komercyjnym, którego może dotyczyć schemat pomocy publicznej? Czy remont i inwestycje w muzeum, do którego wstęp jest biletowany, może być dofinansowany z projektu? Jeżeli wstęp na kompleks obiektów jest biletowy, a chcemy z projektu wyremontować jeden czy dwa obiekty w tym kompleksie, postawić tablice informacyjne, uporządkować teren lub wyremontować ciągi komunikacyjne (na terenie tego biletowanego kompleksu), to czy jest możliwe otrzymanie na takie działania dofinansowania z projektu?

Co do zasady takie przedsięwzięcie może ubiegać się o wsparcie w ramach działania 5.1 FEPW, o ile wpisuje się ono w cel działania (patrz SZOP oraz pytania i odpowiedzi w kategorii # Pomoc publiczna).

Dodatkowo, w przedstawionym przypadku należy uznać, że taka działalność jest działalnością gospodarczą co przekłada się na konieczność przeanalizowania wpływu wystąpienia pomocy publicznej na finansowanie projektu. W kontekście pytania zalecane jest również zapoznanie się z informacjami zawartymi w pytaniach i odpowiedziach w kategorii # VAT.

Czy ograniczenie zapisane na stronie 97 SzOP w zakresie 15% kosztów kwalifikowalnych operacji dotyczy wyłącznie układów komunikacyjnych? Proszę po potwierdzeniu, że do powyższego ograniczenia nie wlicza się takich elementów jak: system oznakowania, zagospodarowanie terenu z poszanowaniem standardów ochrony zieleni oraz udogodnień dla niepełnosprawnych, których nie można zakwalifikować do kategorii „układów komunikacyjnych w bezpośrednim otoczeniu atrakcji turystycznych” (np. likwidacja barier w budynku – niwelowanie różnic poziomów posadzek, widny dla niepełnosprawnych, pochylnie itd.)?

Zaprezentowane stanowisko jest poprawne. Ograniczenie dotyczące 15% kosztów kwalifikowalnych operacji dotyczy wyłącznie układów komunikacyjnych dotyczy ciągów komunikacyjnych dla pojazdów mechanicznych tj. drogi dojazdowe, parkingi, drogi manewrowe, itp. Wydatki takie będą odpowiednio kategoryzowane pod warunkiem, że Beneficjent wykaże - w dokumentacji rozliczającej wydatek - wymiar kosztów w rozbiciu na kategorie podlegające agregacji oraz te dotyczące innych form zagospodarowania terenu wokół atrakcji, oznakowania, czy ułatwień dla osób z niepełnosprawnościami. Szczególnym przypadkiem kosztów dotyczących zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, które będą się wliczać do limitu 15%, są koszty miejsc parkingowych oraz innych ciągów komunikacyjnych.

Czy pod pojęciem podmiotów tworzących produkt – szlak turystyczny zgodnie z zapisami SZOP (warunki wsparcia) należy również rozumieć podmioty, które nie starają się o dofinansowanie w niniejszym projekcie, a które będą uczestniczyć w tworzeniu produktu – szlaku turystycznego? Czy muszą być z nimi podpisane umowy o partnerstwie? Jeżeli tak, to na jakim etapie? Zgodnie z art. 39 ust. 10 stroną porozumienia, ani umowy o partnerstwie nie może być podmiot wykluczony z możliwości otrzymania dofinansowania na podstawie przepisów odrębnych – czy w związku z powyższym możemy zawrzeć umowę partnerską na utworzenie produktu turystycznego z Lasami Państwowymi?

Zgodnie z zapisami FEPW, w dz. 5.1. wspierane są ponadregionalne PRODUKTY turystyczne, posiadające wspólną -> Koncepcję zarządzania i rozwoju PRODUKTU turystycznego. Koncepcja może obejmować różne elementy produktu turystycznego, które zostaną zrealizowane z różnych źródeł, np. z dz. 5.1. FEPW, z innych działań FEPW (dz. 2.3. TYP III Ukierunkowanie ruchu turystycznego), z innych programów, ze środków własnych podmiotów współtworzących PRODUKT turystyczny.

W tym kontekście należy zatem rozróżnić PRODUKT turystyczny i projekt objęty dofinansowaniem FEPW.

Umowa o partnerstwie, o której mowa w art. 39 Ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 dotyczy wyłącznie realizacji projektu dofinansowanego z FEPW i obejmuje wyłącznie podmioty, które starają się o dofinansowanie. Dodatkowo warunkiem przyznania dofinansowania jest złożenie -> Koncepcji zarządzania i rozwoju PRODUKTU turystycznego. Przy czym aby zagwarantować pełne wdrożenie -> Koncepcji, a zatem i PRODUKTU, konieczne jest zawarcie stosownych porozumień/ listów intencyjnych z podmiotami, które ją/ go współtworzą, choć nie starają się o dofinansowanie z dz. 5.1. FEPW. Takie porozumienia/listy należy złożyć wraz z WoD.

Czy produkt turystyczny, który nie zakłada prowadzenia działalności gospodarczej na infrastrukturze finansowanej z projektu (np. projekt dotyczący szlaku rowerowego, czy kajakowego), powinien w ramach projektu mieć przeprowadzoną analizę możliwości zakłócenia konkurencji i wpływ na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi UE?

Jeżeli w projekcie nie przewiduje się świadczenia usług odpłatnych na wybudowanej ze środków projektu infrastrukturze / zakupionych środkach trwałych, nie ma konieczności analizowania ostatniego z warunków występowania pomocy publicznej (patrz pytania i odpowiedzi w kategorii # Pomoc publiczna).

Czy przewidują Państwo publikację definicji/ interpretacji wskaźników oraz metodologii szacowania wartości docelowych wskaźników do realizacji w ramach Działania 5.1 Zrównoważona turystyka? Mamy wątpliwość jak interpretować i szacować wskaźniki rezultatu: a) WLWK-RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – Czy w odniesieniu do szlaku kajakowego, możemy szacując wartość przedmiotowego wskaźnika zliczać odwiedzających wszelkie atrakcje (obiekty?) na szlaku, np. odwiedzających zatrzymujących się w wiatach, spacerowiczów na promenadach? b)

WLWK-PLRR063 - Roczna liczba turystów korzystających ze szlaków kajakowych – podobnie w przypadku tego wskaźnika, rodzi się pytanie czy możemy zliczać wszystkich turystów wypoczywających na szlaku, np. w MOK, czy powinniśmy zliczać kajakarzy/ turystów korzystających z atrakcji stricte na szlaku, tj. na wodzie?

Definicje wskaźników kluczowych są dostępne pod poniższym linkiem:

<https://www.ewaluacja.gov.pl/strony/monitorowanie/lista-wskaznikow-kluczowych/lista-wskaznikow-kluczowych-efrr/>

Dodatkowo definicje wszystkich obligatoryjnych wskaźników dla działania 5.1 zostaną opisane w instrukcji wypełniania wniosku.

Co do zasady wskaźnik WLWK-RCR077 dotyczy szacunkowej rocznej liczby odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem. Liczbę odwiedzających należy oszacować ex post rok po zakończeniu interwencji. Wartość bazowa wskaźnika odnosi się do oszacowanej rocznej liczby odwiedzających obiekty objęte wsparciem w roku poprzedzającym rozpoczęcie interwencji i wynosi zero w przypadku nowych obiektów kulturalnych i turystycznych. Wskaźnik nie obejmuje obszarów naturalnych, w przypadku których dokładne oszacowanie liczby odwiedzających nie jest możliwe.

Odpowiadając więc wprost na pytanie z pkt. a) należy zliczać odwiedzających te obiekty, które były objęte wsparciem w ramach projektu. Wskaźnik musi być odpowiednio opisany, a wartości bazowa udokumentowana dla każdego obiektu, zaś sposób szacowania wartości docelowej musi być precyzyjnie określony w ramach metodologii uwzględniającej fakt, że zgodnie z przywołaną definicją w przypadku obiektów nowych (wartość bazowa zero) możliwe będzie zliczanie wszystkich odwiedzających po zakończeniu realizacji projektu, natomiast w przypadku obiektów, których wsparcie dotyczy przebudowy / rozbudowy, konieczne będzie wskazanie wartości bazowej i docelowej w ramach danego obiektu, aby wykazać przyrost liczby odwiedzających w wyniku realizacji projektu. Wartości te będą skumulowane w jednym wskaźniku, natomiast dokumentacja dotycząca deklarowanych wartości (bazowych i docelowych) powinna zapewnić odpowiednią ścieżkę audytu.

Należy także zwrócić uwagę na zapis: „Wskaźnik nie obejmuje obszarów naturalnych, w przypadku których dokładne oszacowanie liczby odwiedzających nie jest możliwe.” W projekcie Wnioskodawca będzie zobowiązany do przedstawienia wiarygodnego systemu pomiaru ruchu (np. w formie liczników stacjonarnych lub pętli indukcyjnych). Wnioskodawca we wniosku będzie zobowiązany przedstawić, w jaki sposób rozplanowane zostały lokalizacje urządzeń zliczających, aby uchwycić najbardziej wiarygodną liczbę użytkowników. Liczniki powinny być instalowane w punktach węzłowych (dla wypraw kajakowych krótkich, średniodystansowych i długodystansowych oraz rowerowych w punktach kluczowych dla zasilenia szlaku rowerowego w dodatkowy strumień turystów; natomiast w przypadku tras długodystansowych - nie częściej niż co 50 km /średni dystans jednodniowy, chyba że inna odległość będzie wynikała z badań ruchu lub rozkładu generatorów ruchu lub odległości od dużych miast, stacji kolejowych, wlotów na trasę itd.). Wyniki takich pomiarów powinny być uwzględnione we wskaźniku WLWK-RCR077.

Wskaźnik WLWK-PLRR063 Roczna liczba turystów korzystających ze szlaków kajakowych jest wskaźnikiem uzupełniającym specyficznym dla działania podobnie jak wskaźniki WLWK-PLRR062 Roczna liczba turystów korzystających ze szlaków rowerowych oraz WLWK-PLRR064 Roczna liczba turystów obsługiwanych w Miejscach Obsługi Kamperów. Wartość tego wskaźnika może (w udokumentowanej części mierzalnej) uzupełniać szacunek dla wskaźnika WLWK-RCR077.

Wskaźnik WLWK-PLRR063 dotyczy liczby turystów korzystających ze szlaków kajakowych. W wyliczeniu należy przyjąć, że średnio w kajaku jest dwoje turystów (uśrednienie wynika z tego, że kajaków jedno i trzyosobowych jest relatywnie niewiele, a wartości te, jako odchylenie od wartości średniej będą się znosić). Osiągnięta wartość wskaźnika będzie podawana na podstawie pomiarów dokonywanych w punktach węzłowych szlaku (dla wypraw kajakowych krótkich, średniodystansowych i długodystansowych) w bezpośredniej lokalizacji punktów zbornych, aby zmierzyć liczbę kajaków spławianych / zdawanych (w zależności od przyjętego systemu liczenia). Wartość docelowa jest określona dla roku od zakończenia projektu. Metodologia określenia wartości bazowej i docelowej wskaźnika WLWK-PLRR063 we wniosku o dofinansowanie może wykorzystywać również dane szacunkowe, które będą podstawą szacowania statystycznego i

bazującą np. na ankietach od przedsiębiorców, którzy zapewniają spływy na odcinkach nieobjętych ciągłym pomiarem ruchu lub na ankietach wśród turystów w takich miejscach. Szacowanie wartości (bazowej i docelowej) wskaźnika we wniosku o dofinansowanie może łączyć różne formy pomiaru oraz szacunków, pod warunkiem szczegółowego opisanie metodologii szacowania.

Zatem odpowiadający wprost na pytanie b) Wskaźnik WLWK-PLRR063 ma obrazować ruch kajakowy turystyczny na samym szlaku i nie będzie obrazował ruchu w obiektach uzupełniających szlak kajakowy.

Czy są dostępne wytyczne, w jaki sposób i na jakim etapie mają być pozyskiwani Partnerzy do produktu turystycznego?

Rozgraniczając pojęcie Partnerów projektu (realizujących zadania w ramach projektu na podstawie umowy o partnerstwie) od Partnerów produktu turystycznego – nie przewiduje się wprowadzenia szczególnych regulacji dla grupy podmiotów, które będą współpracować z Partnerami projektu na etapie jego przygotowania, czy wdrożenia, bez ponoszenia wydatków w ramach projektu. Jedyną wytyczną w tym zakresie jest art. 39 ustawy wdrożeniowej.

Decydując się jednak na współpracę w ramach **produktu** turystycznego tzw. Partner wiodący powinien zabezpieczyć się formalnie, aby spełnić wymóg trwałości projektu. Jeśli bowiem w projekcie Beneficjent uzasadniać będzie konieczność oznakowanie szlaku jako całości (z uwzględnieniem Partnera produktu) oraz promocję opartą na dodatkowych podmiotach, może się okazać, że wycofanie się tych podmiotów ze współpracy w okresie trwałości może podważyć zasadność wydatkowania środków w części poniesionych na daną część kampanii lub oznakowania.

Czy tzw. "służebność gruntowa" jest wystarczającą formą prawną dokumentującą prawo dysponowania nieruchomością na cele budowlane? Dotyczy to sytuacji, w której jeden z obiektów na szlaku zlokalizowany jest na działce gminnej, którą okalają działki prywatne i gmina nie ma w tym momencie dojścia do swojej działki. Zawarty akt notarialny (uregulowanie służebności gruntowej) wskazywałby na

umożliwienie dostępu do działki gminnej i zgodę na inwestycje w zakresie utwardzenia terenu i urządzenie miejsc postojowych.

Co do zasady służebność gruntowa, będzie formą akceptowalną, aby wykazać prawo do dysponowania nieruchomością w ramach działania 5.1 FEPW. Pamiętać jednak należy, że nie każda służebność gruntowa będzie prawem do dysponowania gruntem na cele budowlane.

Mając na uwadze zapisy art. 285 § 1 k.c. niezwykle ważne jest dokładne określenie zakresu służebności, gdyż będzie on wpływał na wykonywanie praw podmiotu będącego właścicielem nieruchomości obciążonej. Zakres służebności będzie miał również kluczowe znaczenie dla wskazania, czy może ona stanowić podstawę prawa do dysponowania nieruchomością na cele budowlane.

W opisanym w pytaniu przypadku, biorąc pod uwagę, że kwestie związane z umożliwieniem dostępu do działki i zgodą na inwestycję w zakresie planowanych robót budowlanych mają być dodatkowo uregulowane w stosownym akcie notarialnym, warunki niezbędne do spełnienia kryterium 27 wydają się być osiągnięte.

Czy umowa ramowa może być jednocześnie umową wykonawczą?

Co do zasady - nie może być. Natomiast SZOP dopuszcza możliwość zawarcia jednej umowy dla całego projektu wyłącznie w przypadku projektów o małej liczbie partnerów, w którym zawarcie jednej szczegółowej umowy o partnerstwo będzie zasadne oraz prawnie/technicznie możliwe. Takie umowy o Partnerstwie, będą musiały zawierać wszelkie elementy umów wykonawczych, niezbędnych do prawidłowej realizacji projektów.

Aktualna wersja SZOP obowiązuje od dnia 2023-08-14, Dokument jest dostępny pod adresem: <https://www.fepw.gov.pl/strony/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/wpisz-tytul/szczegolowy-opis-priorytetow-programu-fundusze-europejskie-dla-polski-wschodniej-2021-2027/>

Czy umowy wykonawcze mogą być podpisywane pomiędzy danym województwem, a wszystkimi partnerami łącznie (na jednym

dokumencie)? Czy też raczej odrębnie dla każdego podmiotu, tj. każdy podmiot (województwo) powinno odrębnie z każdym partnerem z jego terytorium podpisywać odrębne umowy koordynacji projektu w danym województwie?

Zgodnie z aktualnym brzmieniem SZOP (wersja obowiązująca od dnia 2023-08-14) umowy wykonawcze pomiędzy danym województwem, a każdym podmiotem-partnerem z jego terytorium zawierane są odrębnie dla każdego podmiotu. W ramach projektu zawarte mają być także umowy wykonawcze pomiędzy partnerem wiodącym, a województwami-partnerami, przy czym w tym przypadku SZOP nie narzuca obowiązku, by były one zawierane w sposób bilateralny (tzn. że województwo wiodące może zawrzeć jedną umowę obejmującą wszystkie województwa-partnerów).

W aktualnym brzmieniu SZOP dopuszczono zawarcie jednej umowy o partnerstwie, o ile będzie ona miała wszystkie walory umów wykonawczych, niezbędnych do prawidłowej realizacji projektu. Odstępstwo zostało zastrzeżone wyłącznie dla projektów o małej liczbie partnerów, dla ograniczenia obciążeń administracyjnych. Należy jednak pamiętać, że tego typu rozwiązanie spowoduje, że w przypadku konieczności zmiany jakiegokolwiek zapisu takiej umowy, wymagać ona będzie zgody wszystkich podmiotów sygnujących dokument.

Czy VAT będzie kosztem kwalifikowalnym?

Zgodnie z treścią *wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków 2021-2027*, VAT może być kosztem kwalifikowalnym w projekcie, którego łączny koszt jest mniejszy niż 5 mln EUR (włączając VAT).

W projektach o wartości przekraczającej 5 mln EUR, VAT może być kwalifikowalny jedynie wówczas, gdy brak jest prawnej możliwości odzyskania podatku VAT zgodnie z przepisami prawa krajowego.

Należy mieć także na uwadze to, że zgodnie z powszechnie obowiązującymi w Polsce przepisami podatkowymi, **beneficjenci podejmujący działalność komercyjną zobowiązani są do zwrotu zrefundowanej w ramach projektu części poniesionego**

VAT, jeżeli zaistnieją przesłanki umożliwiające odzyskanie tego podatku. **Obowiązek odnosi się do całego okresu, w jakim beneficjenci mogą nabyć prawo do odzyskania części poniesionego VAT**, zgodnie z art. 91 ustawy o VAT, tj. nawet przez okres 10 lat i **nie ogranicza się do okresu trwałości projektu.**

Czy w naborze FEPW.05.01-IP.01-001/24 partner jakim jest samorząd województwa też musi podjąć taki same działania? Np. budowę budynku dla celów turystycznych przez jednego partnera to partner drugi też musi zrealizować podobną inwestycje?

Na wstępie należy podkreślić, że w ramach działania 5.1 FEPW dofinansowane mogą być wyłącznie takie projekty, które zakładają powstanie ponadregionalnego produktu turystycznego. Mogą to być projekty, które zapewnią realizację tego celu na bazie istniejącej infrastruktury. Podstawowym zatem pytaniem nie jest to, co musi w projekcie fizycznie powstać, ale jaki jest pomysł na produkt turystyczny. Dopiero z koncepcji produktu turystycznego powinno wynikać, czy oraz jaka infrastruktura u poszczególnych partnerów jest niezbędna do realizacji projektu. W naborze FEPW.05.01-IP.01-001/24 Partner Wiodący, jakim jest samorząd województwa, nie musi mieć przedmiotowo tożsamego zakresu zadań jak pozostali partnerzy. Dokumentacja konkursowa wskazuje, że samorząd województwa pełni co najmniej funkcję Wnioskodawcy / Beneficjenta i odpowiada przed IP FEPW między innymi za koordynację przygotowania, realizację i rozliczenie projektu oraz zachowanie jego trwałości, zgodnie z zapisami umowy o dofinansowanie projektu (zgodnie z wzorem stanowiącym załącznik nr 5 do Regulaminu wyboru projektów). Założenia działania określone w SZOP wskazują również że Partner Wiodący zawiera z pozostałymi partnerami umowę partnerstwa, a także umowy wykonawcze:

- Pomiędzy partnerem wiodącym a województwami-partnerami – określa zakres i zasady koordynacji międzywojewódzkiej (działanie 5.1 wymaga zaangażowania podmiotów z minimum 2 województw PW+),
- Pomiędzy danym województwem a każdym podmiotem-partnerem z jego terytorium (odrębnie dla każdego podmiotu) – określa zasady wykonywania ww. koordynacji w danym województwie. Z powyższego zaangażowania i

odpowiedzialności za produkt turystyczny wynika, że samorzady województw PW+ muszą być zaangażowane co najmniej w przygotowanie koncepcji produktu turystycznego a następnie strategii produktu turystycznego oraz w inne niezbędne działania związane z jego wdrożeniem.

Czy w przypadku gdy jeden z partnerów projektu, na dzień złożenia wniosku o dofinansowanie, nie będzie jeszcze dysponował dokumentem potwierdzającym posiadanie prawa do dysponowania nieruchomością na cele inwestycji (właścicielem gruntu jest PGW Wody Polskie) wystarczające będzie przedłożenie promesy, potwierdzającej zobowiązanie właściciela gruntu do zawarcia umowy dzierżawy/użyczenia gruntu?

Tak. Na etapie złożenia wniosku o dofinansowanie projektu wystarczające będzie przedłożenie promesy, potwierdzającej zobowiązanie właściciela gruntu do zawarcia umowy dzierżawy/użyczenia / sprzedaży gruntu zawierającej istotne elementy umowy przyrzeczonej, w tym odniesienie do projektu, potwierdzającej zobowiązanie właściciela nieruchomości do zawarcia umowy dzierżawy/użyczenia /sprzedaży). Do podpisania umowy o dofinansowanie projektu partner będzie musiał przedłożyć umowę przyrzeczoną (ostateczną) do IP.

Czy w przypadku oznakowania szlaku znakami drogowymi i informacyjnymi, z projektu będzie mogło być finansowane oznakowanie całego szlaku z obiektami nie biorącymi udziału w projekcie a będącymi elementami tworzonego produktu, czy jedynie te miejsca szlaku i obiekty z dofinansowaniem?

Wydatki na oznakowanie szlaku tworzonego w ramach **produktu turystycznego** mogą być wydatkami kwalifikowalnymi, nawet jeśli znaki będą prowadziły do obiektów, które nie należą bezpośrednio do Partnerów **projektu**. Z założenia bowiem pojęcie produktu turystycznego i jego obiektów może być szersze od pojęcia projektu

i jego produktów. Kluczowe w zakresie finansowania tego typu wydatków będzie (oprócz odpowiedniego uzasadnienia kategorii wydatków) w szczególności określenie roli tych pozostałych obiektów w szlaku (powiązanie przez np. system certyfikacji MPRów w GV), oraz usytuowanie znaków, ich własność oraz odpowiedzialność za utrzymanie w strukturze partnerstwa w projekcie.

Czy w przypadku, gdy inwestycja realizowana na obszarze Natura 2000, dla której zamierzamy ubiegać się o dofinansowanie ze środków unijnych, ze względu na zakres i rodzaj planowania do wykonania prac nie podlega pod kwalifikację z rozporządzenia do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach wg Ustawy OOŚ, będzie mogła być zakwalifikowana do dofinansowania, gdy: - wydana zostanie decyzja o umorzeniu postępowania ze względu na jej bezprzedmiotowość lub - wydana zostanie decyzja o odmowie wydania DUŚ również ze względu na brak kwalifikacji. Czy ewentualne postępowanie w ramach procedury celu publicznego, w którym nałożono obowiązek z art. 96 ustawy OOŚ będzie wystarczające do zakwalifikowania do postępowania.

Zgodnie z obecnie przygotowywanymi założeniami do działania w ramach całego przedsięwzięcia konieczne jest skompletowanie wszystkich wymaganych decyzji środowiskowych. W każdym przypadku konieczne będzie również uzyskanie zaświadczenia organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów Natura 2000.

Jeśli w konkretnym przypadku wydana zostanie decyzja o umorzeniu lub odmowie wydania to taka decyzja będzie przyjęta do analizy w ramach oceny wniosku o dofinansowanie projektu.

Czy w ramach działania 5.1 dopuszczalna jest budowa parkingu (przebudowa parkingu istniejącego) wraz z wydzieleniem i wyposażeniem w niezbędne urządzenia miejsc/miejsca, w którym możliwa będzie podstawowa obsługa kamperów?

Tak, jest to dopuszczalne, przy założeniu, że podstawowa obsługa kamperów sprowadzać się będzie do np. zrzutu nieczystości, poboru czystej wody – w ramach ogólnodostępnych parkingów (budowa infrastruktury, instalacja urządzeń, a poza miastami również budowa takiego parkingu).

Dodatkowo realizację obiektów, które będą świadczyły usługi odpłatnie należy przeanalizować w kontekście uwarunkowań dotyczących pomocy publicznej (patrz pytanie pierwsze w kategorii #pomoc publiczna).

Czy w ramach działania 5.1 FEPW może wystąpić pomoc publiczna?

Zakłada się, że działanie 5.1. obejmować będzie projekty, w których dofinansowanie:

- nie będzie stanowić pomocy publicznej;
- będzie stanowić pomoc inwestycyjną na kulturę i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- będzie stanowić pomoc inwestycyjną na infrastrukturę sportową i wielofunkcyjną infrastrukturę rekreacyjną,
- będzie stanowić pomoc *de minimis*.

Czy w ramach kosztów pośrednich jest dopuszczona możliwość finansowania oznakowania szlaku (tablice wodne i lądowe) czy tylko i wyłącznie z kosztów bieżących? Część partnerów w projekcie uwzględniła koszty wykonania tablic, część nie. Co w przypadku oznakowania korytarza szlaku, gdy takie oznakowanie jest niezbędne w konkretnym miejscu, a miejsce to teren prywatny bądź przebiega przez teren gminy, która to nie bierze udziału w projekcie. Czy w tym momencie Lider projektu ponosi koszt tego oznakowania i w ramach, których kosztów?

Koszt oznakowania szlaku, co do zasady jest kosztem kwalifikowalnym w projekcie, ale podobnie jak wszystkie inwestycje, objęte są obowiązkiem utrzymania produktów projektu w okresie trwałości.

Co do zasady, aby zminimalizować ryzyko problemów na etapie realizacji projektu oraz jego trwałości zaleca się, aby gminny, na terenie których stawiane miałyby być znaki, brały udział w projekcie, nawet jeśli ich inwestycja sprowadzałaby się do samego oznakowania szlaku. Rozwiązanie takie rozwiązywałoby problem księgowania kosztów takiego oznakowania i obowiązków dotyczących jego trwałości. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, w której koszty i obowiązki dotyczące trwałości oznakowania szlaku bierze na siebie jeden z podmiotów uczestniczących w projekcie (np. Partner wiodący) w oparciu o użyczenie, dzierżawę lub zgodę właściciela gruntu.

Co do oznakowania szlaku na terenach prywatnych należy przeprowadzić dodatkowo analizę ryzyka trwałości projektu. W przypadku, gdy oznakowanie takie jest zalecane, z uwagi na relatywnie niewielki koszt, ryzyko takie wydaje się niewielkie. W przypadku oznakowania niezbędnego do realizacji projektu należy jednak przeanalizować ryzyko zmiany decyzji podmiotu prywatnego w trakcie realizacji projektu lub po jego zakończeniu (w okresie trwałości projektu) i ew. konsekwencji dotyczących czytelności / bezpieczeństwa na szlaku w przypadku demontażu oznakowania przez podmiot prywatny. Dlatego jeśli istnieją inne możliwości, zasadne wydaje się unikanie stawiania oznakowania na terenach prywatnych.

Czy w ramach realizacji projektu X możliwa jest budowa szlaku rowerowego na odcinkach poza wałami przeciwpowodziowymi ciągów pieszo-rowerowych (obecnie drogi dla pieszych i rowerów). Dotyczy to głównie odcinków trasy, planowanych do realizacji w ciągu bitumicznych dróg publicznych, w tym wojewódzkich. Czy takie rozwiązania będą mogły być w całości rozliczane w ramach kosztów kwalifikowanych?

W ramach działania 5.1 FEPW nie ma wymogu prowadzenia trasy wyłącznie po wałach przeciwpowodziowych. Decyzja o zasadności budowy trasy rowerowej poza wałami w projekcie X musi wynikać z: koncepcji produktu turystycznego, badań użytkowników (w zakresie skłonności do poruszania się po trasie o mniejszej atrakcyjności, niż zakłada produkt turystyczny, skłonności do „nadkładania kilometrów” itd.) oraz analizy technicznych/ finansowych możliwości poprowadzenia trasy w zgodzie ze standardami przewidzianymi dla tej trasy turystycznej.

Podsumowując, kwalifikowalność wydatków w tym zakresie nie będzie wynikała wprost z samej lokalizacji infrastruktury, lecz oceny racjonalności jej zaplanowania i wykonania, z uwzględnieniem wpisywania się w cel główny projektu.

Dodatkowo należy również zwrócić uwagę, że wykorzystanie ciągu dróg publicznych, (w tym wojewódzkich) jako trasy rowerowej może ograniczyć kwalifikowalność wydatków w projekcie jeśli dofinansowana infrastruktura nie będzie służyła wyłącznie użytkownikom produktu turystycznego (np. niekwalifikowalny będzie remont dróg publicznych wzdłuż których planowana jest trasa rowerowa przewidywana w ramach projektu).

Czy w ramach założeń tego projektu będzie możliwość wykonania toalet publicznych bezdotykowych wyposażonych we wrzutnik monet?

Uzasadnienie: Jednym z własnych zadań Gminy jest utrzymanie porządku i czystości na terenie Gminy. W ramach realizacji tego zadania Gmina planuje wykonać bezdotykową toaletę publiczną w punktach postojowych. Toaleta publiczna będzie obiektem wolnostojącym. Automatyczna toaleta wyposażona będzie we wrzutnik monet, przez co nie wymaga obecności osoby pobierającej opłaty za udostępnienie toalety. Ponadto nie będzie możliwości bezpłatnego skorzystania z toalety. Szalet będzie otwierał się automatycznie, po wrzuceniu monety o odpowiednim nominale. Opłaty za korzystanie z toalety będą stanowić dochód Gminy lub Operatora – MGOSIR. Gmina lub Operator będzie ponosił wydatki związane z utrzymaniem toalet takie jak: opłaty za zużycie wody, odprowadzanie ścieków, opłaty za energię elektryczną, zakup środków czystości, remonty i konserwacje toalety. Opłaty będą symboliczne, nie będą generować zysków. Gmina lub MGOSIR – Zakład Budżetowy będzie miała możliwość jednoznacznego przypisania nabywanych towarów i usług (koszty utrzymania) w całości do działalności dotyczącej udostępniania toalety. Wrzutnik monet nie ewidencjonuje daty sprzedaży. Automat wrzutowy opróżniany będzie

najpóźniej na koniec każdego miesiąca. Z czynności tej sporządzany będzie protokół dokumentujący wartość środków pieniężnych zawartych we wrzutniku za dany okres, który z kolei stanowić będzie podstawę do ujęcia w ewidencji sprzedaży za dany miesiąc. Zdaniem Gminy toaleta nie ma charakteru komercyjnego, gdyż nie będzie generowała zysków”.

Odpowiedź na pytanie zależna jest od stanowiska Beneficjenta w zakresie założeń projektu. Z analizy treści pytania (przychód partnera lub wskazanego operatora, w opisanym przypadku operator nie jest wybrany w otwartej procedurze) może wynikać konieczność analizy zamierzenia w kontekście występowania pomocy publicznej lub występowania dochodu w projekcie (kalkulacja przychodów i kosztów, konieczność monitorowania dochodów). Odrębnym problemem do przeanalizowania jest kwalifikowalność VAT w projekcie (zgodnie z dostępnymi orzecznictwem świadczenia składające się na usługę toalet publicznych kwalifikuje się do pozostałych różnorodnych usług, gdzie indziej niesklasyfikowanych, opodatkowanych podstawową stawką VAT).

Czy wniosek może złożyć gmina, która znajdzie partnera w sąsiednim województwie? Kto może być wnioskodawcą w ramach konkursu?

Gmina nie może złożyć wniosku o dofinansowanie projektu w ramach konkursu. Wnioskodawcą może być wyłącznie Samorząd województwa PW+, który w porozumieniu z co najmniej jednym sąsiednim województwem PW+ przygotowuje, na podstawie opracowanej koncepcji produktu turystycznego, projekt o ponadregionalnym oddziaływaniu. Gmina może wziąć udział w projekcie jako Partner pod warunkiem, że będzie się wpisywała przygotowaną przez samorząd koncepcję i zostanie zaproszona do partnerstwa przez samorząd województwa.

Czy wszystkie elementy planowanej infrastruktury należy dostosować dla osób niepełnosprawnych? W przygotowywanym projekcie planowane do realizacji pomosty będą wymagały specjalnych rozwiązań, które podniosą koszty projektu lub może wystąpić brak możliwości skorzystania przez osoby niepełnosprawne z uwagi na warunki terenowe

(np. takie ukształtowanie terenu, które nie pozwoli zapewnić odpowiednich spadków pochylni, aby umożliwić dostęp pomostu dla osób niepełnosprawnych. W jaki sposób należy interpretować dostęp dla osób niepełnosprawnych? Czy można założyć że np. : - jeden z punktów postojowych nie będzie dostępny dla osób niepełnosprawnych? - początkowa część pomostu będzie dostępna dla osób niepełnosprawnych? - w jednym z punktów postojowych dostęp do tego punktu będzie od strony wody tylko z katamaranu przystosowanego dla osób niepełnosprawnych? lub nie będzie takiego dostępu? Czy dopuszczalne jest zapewnienie dostępu osobom niepełnosprawnym jedynie do części inwestycji, a nie do wszystkich jej elementów (z uwagi na np. uwarunkowania terenu, charakter koryta rzeki)? Czy w sytuacji braku możliwości ze względu na warunki terenowe można odstąpić od zasady dostosowania infrastruktury kajakowej dla osób niepełnosprawnych?)

Zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami umożliwia wszystkim osobom sprawiedliwe i pełne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia na jednakowych zasadach. Zasada dotyczy wszystkich projektów dofinansowanych ze środków UE. W związku z powyższym dla każdego projektu konieczne jest określenie jego dostępności. Dodatkowo brak dyskryminacji w projekcie oznacza dostępność produktów/usług dla uczestników (rozumianych zgodnie z definicją nr 44 z Rozporządzenia ogólnego) projektów. Jeśli zatem Beneficjent nie chce nikogo dyskryminować to konieczne jest umożliwienie, a więc udostępnienie produktów i usług różnym grupom odbiorców/użytkowników. Dostępność pozwala osobom ze specjalnymi potrzebami, które mogą być wykluczone, na korzystanie z efektów projektu na zasadzie równości z innymi użytkownikami.

Specyfika i złożoność projektów turystycznych oraz różnorodność i potrzeba różnych grup odbiorców może powodować, że nie zawsze będzie można zapewnić dostępność dla wszystkich (np. ze względu na różne rodzaje oraz stopnie niepełnosprawności).

Nie oznacza to jednak, że Wnioskodawca nie musi podjąć próby znalezienia najlepszego rozwiązania, które zwiększy dostępność jego projektu. Dlatego powinien on przeanalizować możliwości zapewnienia dostępności projektu i odpowiednio opisać to w dokumentacji aplikacyjnej. Zapisy o dostępności należy interpretować w taki sposób, że tam gdzie jest to możliwe, dostępność należy zapewnić. Proszę pamiętać, że dostępność może być zapewniona np. poprzez dostosowanie projektu/ jego elementu do części rodzajów niepełnosprawności, jeśli nie jest możliwe zapewnienie jej dla wszystkich grup ze specjalnymi potrzebami.

Przykładem może być sama infrastruktura kajakowa. Sam kajak nie umożliwia swobodnego korzystania z niego osobom na wózkach, niemniej jednak odpowiednia asysta, umożliwiła posadzenia osoby w kajaku jeszcze na lądzie znacznie poprawia możliwość korzystania z tego typu aktywności. Dlatego jeśli jest to możliwe należy planować/ projektować infrastrukturę kajakową w taki sposób, aby umożliwiać korzystanie z niej osobom o specjalnych potrzebach. Inspirujący materiał w tym zakresie dostępny jest pod linkiem:

<https://www.youtube.com/watch?v=VFy1BrVac1g>

Na etapie przygotowania projektu należy więc przeprowadzić analizę produktów/usług projektu w zakresie zapewnienia ich dostępności dla wszystkich użytkowników/odbiorców. W tym celu pomocne jest zapoznanie się z koncepcją uniwersalnego projektowania oraz ze Standardami dostępności dla polityki spójności 2021-2027. Standardy dotyczą takich obszarów jak cyfryzacja, transport, architektura, edukacja, szkolenia, informacja i promocja. Zawierają one wiele praktycznych wskazówek, w jaki sposób można zapewnić dostępność w projekcie.

Odpowiadając więc wprost na postawione pytania:

Każda infrastruktura powstała w ramach projektu, co do zasady powinna być dostępna dla wszystkich użytkowników. Wnioskodawca powinien przeanalizować grupy użytkowników takiej infrastruktury, a następnie techniczne możliwości dostosowania jej do potrzeby każdej z grup.

Należy przeanalizować techniczne możliwości dostosowania infrastruktury do specyficznych potrzeb różnych grup odbiorców. Dotyczy zarówno samych pomostów jak również gotowości usługodawców do świadczenia specyficznych usług. IP

dopuszcza możliwość, że w szczególnie uzasadnionych przypadkach, nie będzie technicznych możliwości lub brak będzie uzasadnienia ekonomicznego, albo wystąpią środowiskowe przeciwwskazania, dla dostosowania wszelkiej infrastruktury do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami. Takie przypadki powinny być jednak opisane w zakresie podjętych działań i analiz, z których wynikają negatywne wnioski dla racjonalności podejmowania działań na niektórych obszarach.

Wszelkie działania, które ostatecznie, pomimo trudności technicznych, Wnioskodawca podejmie w celu dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami, będą ocenione pozytywnie, w kontrze do rozwiązania nieuwzględniającego potrzeb tych osób w ogóle. W takich sytuacjach ważne jest również przyjęcie w projekcie założeń w zakresie działań informacyjno-promocyjnych i odpowiednie opisanie dostępności infrastruktury we wszelkich informatorach dotyczących szlaku.

Czy wykonanie badań archeologicznych lub rozbiórka istniejącej zabudowy mogą być kosztem kwalifikowalnym?

Co do zasady dokumentacja niezbędna do realizacji projektu może być wydatkiem kwalifikowalnym w projekcie, podobnie jak roboty budowlane. By zaś uzyskać odpowiedź na pytanie czy np. badania archeologiczne lub rozbiórka istniejącej zabudowy mogą być wydatkiem kwalifikowalnym, beneficjent/ partner powinien przeanalizować te zagadnienie pod kątem jego uzasadnienia i racjonalności z punktu widzenia celów projektu.

Ocena kwalifikowalności dokonywana jest w pierwszym kroku na etapie oceny wniosku o dofinansowanie projektu, a w kolejnym – na etapie weryfikacji wniosku o płatność. Na każdym etapie analizowane będzie szczegółowe uzasadnienie wydatku, stan faktyczny i bezpośredni związek z realizacją projektu.

Czy wyłączenia odnośnie budowy parkingów dotyczą także miejsc kamperowych, które zaplanowane były do urządzenia na terenach miast

– przeważnie na obrzeżach, w sąsiedztwie innych obiektów rekreacyjnych?

Tak – ograniczenia dotyczące budowy parkingów dotyczą również "parkingów kamperowych", jeżeli znajdują się w granicach administracyjnych miast.

Czy za usługi oferowane w budynkach wyremontowanych z projektu będzie można pobierać opłaty? Jeżeli tak, to od jakiego momentu realizacji projektu?

Pobieranie opłat za usługi będzie możliwe – każdorazowo należy jednak taki przypadek przeanalizować pod kątem występowania pomocy publicznej (patrz pytanie pierwsze w kategorii #pomoc publiczna). W kontekście pytania zalecane jest również zapoznanie się z pytaniami i odpowiedziami w kategorii # VAT.

Co do zasady funkcjonowanie takich obiektów powinno się rozpoczynać w fazie operacyjnej, po zakończeniu realizacji projektu. Mając jednak na uwadze, że projekty mogą się składać z kilku etapów, rozciągniętych w czasie, istnieje możliwość stopniowego tj. wcześniejszego uruchamiania obiektów, gdy inne etapy inwestycji są jeszcze w toku. Takie założenia powinny jednak być uwzględnione już we wniosku o dofinansowanie i dokładnie opisane.

Gmina X zamierza ubiegać się o dofinansowanie (...) W ramach projektu planowane są poniższe oferty turystyczne: 1. Spływy kajakowe; 2. Zwiedzanie zamku. 1. Czy Gmina X ma prawo zrealizować inwestycję polegającą jednocześnie na działaniach związanych z utworzeniem punktów obsługi turystów dla potrzeb szlaku wodnego oraz zagospodarowaniem ruin zamku, celem stworzenia zintegrowanego produktu? 2. Czy prace związane z zagospodarowaniem ruin zamku mogą obejmować w ramach wydatków kwalifikowanych: odwierty geologiczne wraz z badaniami geotechnicznymi, georadarowymi, środowiskowymi? 3. Czy w ramach wydatków kwalifikowanych w projekcie istnieje możliwość zakupu: kajaków, katamaranów, wyposażenia oraz pojazdów

zeroemisyjnych, które nie będą stanowiły usług turystycznych, nie będą podlegały cennikowi przyszłego operatora, będą natomiast związane z modernizacją lub budową obiektów lub przestrzeni stanowiących element produktu turystycznego?

Możliwości finansowania poszczególnych rodzajów wydatków określa Katalog wydatków kwalifikowalnych (załącznik nr 2 do Regulaminu wyboru projektów). IP FEPW na podstawie pytań nie ocenia kwalifikowalności poszczególnych wydatków. Kwalifikowalność wydatków rozpatrywana jest przede wszystkim z perspektywy ich uzasadnienia i wpisywania się w koncepcję produktu turystycznego. Koncepcję tę ma przygotować i odpowiadać za jej wdrożenie samorząd województwa. W ramach działania 5.1 FEPW wymagane jest stworzenie ponadregionalnego produktu turystycznego (obejmującego co najmniej dwa województwa PW+). Poszczególne jednostki samorządu terytorialnego mogą być partnerami realizującymi zadania wynikające z umowy o partnerstwie, pod warunkiem, że będą się wpisywać koncepcję produktu turystycznego przygotowaną przez samorząd województwa. Także jeśli chodzi o zakres ewentualnych inwestycji, musi on wynikać z przedmiotowej koncepcji, a decyzję co do zasadności wpisania kosztów inwestycji do wniosku podejmuje samorząd województwa.

Jak ustalić, czy w projekcie wystąpi pomoc publiczna?

Niezależnie od formy wsparcia, z pomocą publiczną mamy do czynienia, o ile wsparcie:

- a) dotyczy przedsiębiorstwa (przedsiębiorcy) w rozumieniu unijnego prawa konkurencji
- b) jest przyznawane przez państwo lub pochodzi ze środków państwowych,
- c) udzielane jest na warunkach korzystniejszych niż oferowane na rynku,
- d) ma charakter selektywny (uprzywilejowuje określone przedsiębiorstwo lub przedsiębiorstwa albo produkcję określonych towarów),

e) grozi zakłóceniem lub zakłóca konkurencję oraz wpływa na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi UE.

a) Przedsiębiorca to każdy podmiot zaangażowany w działalność gospodarczą, niezależnie od jego formy prawnej i źródeł jego finansowania. Co więcej, nie ma znaczenia, czy jest to podmiot nastawiony na zysk czy też nie. Przedsiębiorcą może być również stowarzyszenie czy fundacja, które nie działają z zamiarem osiągnięcia zysku. Należy podkreślić, iż przepisy prawa unijnego znajdują zastosowanie także w odniesieniu do podmiotów sektora publicznego prowadzących działalność gospodarczą, np. jednostek samorządu terytorialnego i ich spółek. Dlatego należy przede wszystkim wziąć pod uwagę, czy wnioskodawca albo którykolwiek z jego partnerów prowadzi taką działalność, która może generalnie podlegać normalnym zasadom gry rynkowej (nawet jeśli w konkretnych warunkach motyw zysku jest wyłączony).

Działalnością gospodarczą, według unijnego prawa konkurencji, będzie zaś (rozumiane bardzo szeroko) oferowanie na rynku towarów bądź świadczenie na nim usług.

W ramach działania 5.1 FEPW przesłanka wystąpi w przypadku jakiegokolwiek sprzedaży towarów lub usług w związku z wykorzystaniem produktów projektu (infrastrukturą, środkami trwałymi, wartościami niematerialnymi i prawnymi, czy nieruchomościami nabytymi w ramach projektu).

b) Dotyczy każdego przypadku gdy środki przekazywane przez organy władzy publicznej szczebla centralnego, regionalnego i lokalnego oraz inne podmioty, którym powierzono rolę operatora środków publicznych.

W ramach działania 5.1 FEPW przesłanka wystąpi zawsze ze względu rodzaj środków oraz sposób ich przyznania.

c) Pomoc stanowi korzyść ekonomiczną, której przedsiębiorstwo nie uzyskałoby w normalnych warunkach: korzyścią taką jest wsparcie finansowe o charakterze bezzwrotnym, a także pożyczki i kredyty o preferencyjnym oprocentowaniu,

rozłożenie zobowiązań finansowych na raty o niższej niż rynkowa stopie oprocentowania, zwolnienia podatkowe, itp.

W ramach działania 5.1 FEPW przesłanka wystąpi zawsze ze względu na to, że przyznawana pomoc jest pomocą o charakterze bezzwrotnym.

d) Wsparcie ma charakter selektywny: Selektywność polega na tym, że pomoc finansowa jest udzielana konkretnemu podmiotowi, podmiotom danego sektora gospodarki, podmiotom działającym na określonym obszarze lub produkującym bądź handlującym określonymi towarami.

W ramach działania 5.1 FEPW udzielana pomoc ma charakter selektywny i wystąpi w każdym przypadku udzielenia pomocy w formie środków bezzwrotnych, w sytuacji gdy spełniona jest równocześnie przesłanka a). W przypadku gdy Beneficjent / Partner nie prowadzi bezpośrednio działalności, jednak infrastrukturę wykorzystuje inny przedsiębiorca także należy uznać, że pomoc publiczna przynosi korzyść w sposób selektywny określonym przedsiębiorstwom lub kategoriom przedsiębiorstw lub określonym sektorom gospodarki.

Przesłanka nie wystąpi jednak w przypadku gdy zarządzanie obiektem i środkami trwałymi zostało powierzone operatorowi, wybranemu w drodze otwartej procedury:

- po przeprowadzeniu otwartej, przejrzystej, niedyskryminującej procedury, najlepiej w formie otwartego przetargu oraz
- na podstawie umowy o prowadzenie/zarządzanie, która zagwarantuje, że infrastruktura będzie dostępna dla różnych użytkowników i różnych rodzajów działalności.

e) Wpływ na konkurencję i wymianę handlową jest zagadnieniem najtrudniejszym. Należy więc odwrócić problem. Udowodnienie, że dany środek (wsparcie) nie ma wpływu na wymianę handlową w UE jest trudne. Konieczne byłoby bowiem wykazanie, że przedsiębiorca nie posiada na rynku konkurentów lub jego działalność wpływa wyłącznie na rynek lokalny.

Warto jednak zaznaczyć, że wpływ na konkurencję, o którym mowa w kontekście pomocy publicznej, powinien być co najmniej uprawdopodobniony. Bez znaczenia natomiast pozostaje fakt, iż przedsiębiorca nie eksportuje swoich towarów/usług,

ponieważ na tym samym rynku (lokalnym/krajowym) mogą one konkurować z analogicznymi produktami pochodzącymi z innych państw. Dla spełnienia tej przesłanki, wystarczy zatem, aby na rynku mogły konkurować ze sobą co najmniej dwa produkty, pochodzące z różnych państw członkowskich.

Przesłanka ma znaczenie wyłącznie w przypadku, gdy wszystkie wcześniejsze przesłanki wystąpią równocześnie. Oznacza to, że w przypadku gdy w wyniku realizacji projektu finansowanego w ramach działania 5.1 FEPW prowadzona będzie działalność gospodarcza bezpośrednio przez Beneficjenta / Partnera lub pośrednio, gdy operator nie będzie wybrany w procedurze konkurencyjnej, a produkt turystyczny będzie stanowił konkurencję dla co najmniej jednego produktu turystycznego występującego w jednym z państw członkowskich UE.

Jak zakładana koncepcja i komercjalizacja produktu turystycznego wpływa na kwalifikowalność VAT? W przygotowywanym projekcie zakładamy realizację inwestycji z uznaniem VAT-u jako wydatku kwalifikowalnego. Jeżeli powstały w wyniku realizacji projektu produkt turystyczny będzie uwzględniał obiekty z biletowanym wejściem i sprzedażą usług, to czy pomimo zakładanej udokumentowanej kwalifikowalności VAT w przypadku obiektów dofinansowanych z projektu ww. okoliczności nie spowodują dla całego projektu obligatoryjnego zakwalifikowania podatku VAT jako kosztu niekwalifikowalnego (nawet w przypadku projektów, których łączny koszt jest mniejszy niż 5 mln EUR) ?

Sama koncepcja czy nawet komercjalizacja produktu turystycznego nie jest podstawą kwalifikowalności podatku od towarów i usług (VAT). Warunkiem prawidłowości Państwa założenia, że podatek VAT będzie kwalifikowalny w projekcie, jest sytuacja, w której:

1. a) łączny koszt projektu (wliczając VAT) jest mniejszy niż 5 mln Euro i/lub
2. b) brak jest prawnej możliwości odzyskania podatku VAT zgodnie z przepisami prawa krajowego.

W powyższych przypadkach o kwalifikowalności VAT **nie decyduje** fakt, że dany uczestnik projektu (Beneficjent, Partner czy Podmiot Współpracujący*) prowadzi działalność, która generalnie pozwala mu na odzyskiwanie podatku VAT.

Dla uznania za kwalifikowalny podatku VAT decydujące znaczenie ma czy konkretnie ten **podatek VAT zapłacony w projekcie** i wskazany we wniosku o dofinansowanie (a później, w trakcie realizacji projektu, ujęty we wnioskach o płatność po stronie wydatków kwalifikowalnych) jest możliwy do odzyskania zgodnie z przepisami prawa krajowego.

Przykład:

Gmina X jest Partnerem w projekcie i realizuje inwestycję polegającą na budowie ogólnodostępnej ścieżki rowerowej, za korzystanie z której nie będzie pobierana żadna opłata. Koszty związane z budową ścieżki są kwalifikowalne i rozliczane w projekcie. Zakładamy, że w takim przypadku VAT jest kwalifikowalny.

Obok budowany jest obiekt Y, który będzie kiedyś stanowił istotne z punktu widzenia produktu turystycznego miejsce i decydują się Państwo ująć go w przyszłości w produkcie turystycznym (inwestor Y stanie się Podmiotem Współpracującym*). Wydatki ponoszone przez podmiot realizujący to zadanie (obiekt Y) nie są wydatkami kwalifikowalnymi w projekcie rozliczanym w ramach działania 5.1. Podmiot ma możliwość odzyskiwania podatku VAT w związku z prowadzoną przez siebie działalnością.

Opisana sytuacja nie wydaje** się uprawniać podmiotu Y do odzyskiwania podatku VAT poniesionego przez Gminę X w związku z projektem w ramach 5.1. Sytuacja ta pozostaje więc bez wpływu na kwalifikowalność podatku VAT przez Gminę X.

* Podmiot Współpracujący – zarządzający obiektem/właściciel obiektu itp. nie uzyskujący dofinansowania w ramach projektu dofinansowanego w ramach FEPW w działaniu 5.1, który jednak stanowi lub będzie stanowił istotny element **produktu** turystycznego.

** organem właściwym do uzyskiwania podatkowych interpretacji indywidualnych jest Krajowa Informacja Skarbowa.

Jak zakwalifikowana zostanie ścieżka rowerowa? Czy ścieżka rowerowa stanowić będzie Produkt turystyczny i koszt zostanie uznany jako zasadnicza część projektu, czy jednak zostanie uznana jako element uzupełniający z limitem kwalifikowalności do 15% ogółu wydatków?

IP FEPW na podstawie pytań nie ocenia kwalifikowalności poszczególnych wydatków. Natomiast to, czy ścieżka rowerowa stanowić będzie produkt turystyczny i koszt zostanie uznany jako zasadnicza część projektu musi wynikać z Koncepcji produktu turystycznego.

Jakie wymogi dotyczące środowiska postawione będą projektom przygotowywanym w ramach działania 5.1 FEPW? Jakie dokumenty muszą zostać przedłożone wraz z wnioskiem o dofinansowanie projektu w tym zakresie?

Na obecnym etapie przygotowania dokumentacji konkursowej zakłada się, że ocenie na etapie wniosku o dofinansowanie podlegać będzie:

- czy dla projektu wydano ostateczną decyzję/ decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach obejmującą zakres projektu ujęty we wniosku o dofinansowanie,
- w przypadku przedłożenia kilku decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach – czy przedstawiona dokumentacja uwzględnia skumulowany wpływ projektu na środowisko;
- czy decyzja/ decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach uwzględniają zapisy dotyczące Planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 lub czy złożono stosowne oświadczenie/ opinię RDOŚ – jeśli dotyczy,
- czy decyzja/ decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach uwzględnia/ją zapisy dotyczące Planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody albo parku krajobrazowego lub czy złożono stosowne oświadczenie/ opinię odpowiedniego Dyrektora – jeśli dotyczy,

Z poniższego wynika, że decyzja/decyzje dotyczące środowiskowych uwarunkowań muszą zawierać wyczerpujący zakres informacji dotyczących inwestycji, w tym jej uwarunkowania związane z całym przedsięwzięciem (szlakiem kajakowym).

Dlatego zasadne jest ustalenie z RDOŚ:

- czy indywidualne występowanie każdego z Partnerów o decyzje środowiskowe oraz ocenę oddziaływania na obszary Natura 2000 jest postępowaniem właściwym
- w jaki sposób (w przypadku indywidualnego występowania przez każdego z Partnerów) udokumentować skumulowany wpływ projektu na środowisko.

Beneficjent musi mieć jednak na uwadze, że brak informacji o skumulowanym wpływie na środowisko / obszary Natura 2000 w decyzji lub opinii RDOŚ może skutkować negatywną oceną kryterium. Podobnie, do negatywnej oceny może dojść, w przypadku nieuwzględnienia w decyzjach / opiniach RDPŚ, zapisów dotyczących Planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000.

Do wniosku o dofinansowanie projektu w tym zakresie konieczne będzie załączenie decyzji środowiskowych dla wszystkich inwestycji, które takich decyzji będą wymagały oraz zaświadczenia organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów Natura 2000 w zakresie całego przedsięwzięcia, którego dotyczy projekt.

Muzeum X będzie jednym z podmiotów wspólnego projektu z zakresu turystyki, który będzie zgodnie zapowiedziami złożony w lutym 2023. Chcielibyśmy już teraz skorzystać z pomocy de minimis na wykonanie projektu budowlanego niezbędnego do realizacji projektu. Jak możemy i czy możemy z tej pomocy na ten cel skorzystać już teraz?

Nie ma możliwości skorzystania z pomocy de minimis w innym trybie niż w ramach kompleksowego projektu wybranego do dofinansowania w ramach działania 5.1 FEPW. W ramach działania nie przewidziano także możliwości składania wniosków o dofinansowanie przez podmioty inne niż Województwa Polski Wschodniej.

Muzeum x mieści się obecnie w dwóch budynkach. Muzeum ma zamiar wybudować nowy pawilon przyrodniczy (300 mkw), który będzie połączony z ośrodkiem szklanym łącznikiem. Czy w tej sytuacji w projekcie można uwzględnić tak rozbudowany budynek jako modernizację siedziby muzeum?

Zgodnie z zapisami SZOP składowe kompleksowego projektu, mogą obejmować min.: *modernizację lub budowę obiektów lub przestrzeni stanowiących element zintegrowanego produktu turystycznego. Preferowane będzie wykorzystanie istniejących obiektów. Nowa infrastruktura będzie wspierana w uzasadnionych przypadkach.* W związku z powyższym w każdym przypadku, gdy projekt zakłada budowę nowego obiektu, z treści wniosku o dofinansowanie projektu musi wynikać zasadność takiego działania. Na etapie oceny będzie analizowany szczegółowy opis inwestycji oraz uzasadnienie, jak planowane do inwestycji obiekty będą wpisywały się w przygotowywany w ramach projektu produktu turystyczny. Dlatego kluczowe w tym zakresie jest szczegółowe opisanie założeń produktu turystycznego oraz oferty turystycznej obiektów, aby wykazać, że każda z inwestycji wpisuje się merytorycznie w cele projektu.

Naruszenie zasad konkurencyjności przez jednego z partnerów będzie skutkowało korektą. Czy liczona jest ona do wartości inwestycji u tego konkretnie partnera czy % z całości projektu? Kto tą korektę płaci?

Korekty nakłada się na konkretne zamówienie, a nie na projekt, zatem korygowane są wydatki związane z konkretnym zamówieniem. Nie można ogólnie określić, że korekta będzie dotyczyła tylko jednego partnera, bo to zależy od wielu czynników (np. zakresu zamówienia lub od liczby partnerów zaangażowanych w zamówienie ze stwierdzoną nieprawidłowością).

Parking na terenie miasta leżący bezpośrednio przy obiekcie szlaku, który nie jest w centrum miasta jest niezbędny do bezpiecznego zatrzymania

się turysty zmotoryzowanego po to, aby mógł zwiedzić atrakcję. Nie jest jasne czy można tę inwestycję uwzględnić w projekcie. Potrzeba jest utwardzenia placu gminy przed obiektem, pas drogi nie ma poboczy. Czy istnieje możliwość w wyjątkowych przypadkach umieścić ten rodzaj inwestycji w projekcie?

Zgodnie z treścią FEPW nie ma takiej możliwości, gdyż w miastach nie jest dozwolone budowanie nowych dróg lub parkingów, a w odniesieniu do istniejących – zwiększanie ich przepustowości, ani w żaden inny sposób przyczynianie się do zwiększenia ruchu samochodowego.

Prosimy o przekazanie informacji w kwestii badania ruchu turystycznego przed rozpoczęciem realizacji projektu. Niestety, nie dysponujemy całościowym badaniem ruchu turystycznego, a znane nam ogólnodostępne statystyki również nie zawierają interesujących nas danych. W związku z tym zamierzamy poprosić Partnerów o określenie natężenia ruchu turystycznego w miejscach, w których planowane są inwestycje na terenie poszczególnych gmin (np. w okresie od maja do końca września 2023). Czy na etapie przygotowania projektu oraz na potrzeby analiz wyjściowych na potrzeby Studium wykonalności i innych dokumentów aplikacyjnych oraz na potrzeby określenia wartości bazowych wskaźników rezultatu takie dane będą wystarczające? Tereny, na których mają być realizowane inwestycje, są obecnie bardzo słabo wykorzystywane turystycznie i odwiedzane przez niewielkie liczby osób. Na etapie realizacji, w celu udowodnienia osiągnięcia zakładanej liczby odwiedzających, zakładamy zamontowanie urządzeń pomiarowych. Jednak na obecnym etapie działanie takie jest niemożliwe do zrealizowania, a wykonanie badań ruchu turystycznego przez wyspecjalizowany podmiot na tak rozległym obszarze będzie wiązało się ze znacznymi kosztami do poniesienia. W związku z w powyższym, na

etapie przedrealizacyjnym określenie ruchu turystycznego w miejscach planowanych inwestycji przez każdego z Partnerów stanowiłoby optymalne, w naszym odczuciu, rozwiązanie.

Zebranie danych ilościowych od Partnerów może nie być wystarczającym i wiarygodnym źródłem informacji, aby prawidłowo przygotować projekt. Po pierwsze z powyższego pytania nie wynika, czy Partnerzy będą zbierać dane według jednolitej metodologii, aby zapewnić porównywalność danych oraz ścieżkę audytu. Po drugie nie można zapominać o tym, że badanie ruchu turystycznego nie sprowadza się jedynie do policzenia obecnej liczby turystów i oszacowania ich liczby docelowej. Celem badań ruchu turystycznego jest także określenie grup docelowych, opisanie ich zachowań, preferencji i potrzeb oraz możliwości zaspokojenia tych potrzeb poprzez przygotowywany produkt turystyczny.

Pytanie dotyczy kryterium 17 – Projekt został poddany ocenie zgodnie z wymaganiami w zakresie ochrony środowiska, o ile była wymagana tj.:
a) czy dla projektu wydano ostateczną decyzję/e o środowiskowych uwarunkowaniach obejmującą/e zakres projektu ujęty we wniosku o dofinansowanie, b) czy wzięto pod uwagę ocenę rozwiązań alternatywnych. Czy ocena rozwiązań alternatywnych jest wymagana tylko w decyzjach o środowiskowych uwarunkowaniach? (czytając literalnie zapisy z kryteriów), czy jednak również powinna się pojawić w decyzjach umarzających?

Zgodnie z definicją kryterium 17 możliwe jest przyznanie 0 lub 1 punktu, przy czym 1 pkt otrzymuje się, gdy projekt został poddany ocenie zgodnie z wymaganiami w zakresie ochrony środowiska:

- i spełnia warunki określone w literach a) – e)

lub

- nie było konieczności przeprowadzenia postępowania ws. wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach oraz złożono stosowne oświadczenie/ opinię/ deklarację RDOŚ uwzględniające/ą zapisy dotyczące Planów zadań ochronnych/ Planów ochrony dla obszarów Natura 2000.

Należy przy tym zauważyć, że analiza środowiskowa związana z oceną rozwiązań alternatywnych powinna być przeprowadzona już na etapie planowania projektu, a nie dopiero/ tylko na etapie pozyskiwania niezbędnych decyzji administracyjnych. Jest to spowodowane faktem, że w trakcie uzyskiwania decyzji adm. mogą pojawić się przesłanki uniemożliwiające realizację projektu w pierwotnie zakładanym schemacie przez Wnioskodawcę/ Beneficjenta.

SZOP wśród kategorii, na jakie może być przeznaczony wsparcie w ramach działania 5.1 wymienione są działania informacyjne i promocyjne produktu turystycznego. W ramach projektu zakładamy realizację działań informacyjno-promocyjnych produktu turystycznego, jak i projektu (te drugie - na podstawie Podręcznika wnioskodawcy i beneficjenta Funduszy Europejskich na lata 2021-2027 w zakresie informacji i promocji). Wytyczne w zakresie kwalifikowalności kosztów 2021-2027 w ramach kosztów pośrednich nie przewidują finansowania działań informacyjno-promocyjnych projektu (taka kategoria przewidziana jest jedynie dla EFS+). Czy zatem zarówno działania informacyjno-promocyjne produktu, jak i projektu (np. tablice informacyjne) powinny zostać uwzględnione w kosztach bezpośrednich (merytorycznych)?

Wszystkie koszty niewskazane w katalogu kosztów pośrednich muszą być ponoszone w ramach kosztów bezpośrednich. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że częstą praktyką jest uwzględnienie obowiązku oznaczenia inwestycji tablicami informacyjnymi i pamiątkowymi przez wykonawców robót budowlanych.

Trwałość projektu musi być zachowana przez okres 5 lat od daty płatności końcowej na rzecz beneficjenta. Proszę o informację, jakie są ramy czasowe dla produktu turystycznego.

Okres trwałości projektu to czas, w którym potwierdzone ma być wykonanie wszystkich założeń projektu. Jeśli celem projektu ma być powstanie produktu turystycznego, a produktami projektu będzie powstanie systemu wspólnej sprzedaży, to po 5 latach sprawdzeniu będzie podlegało to, czy wprowadzone rozwiązanie co do wspólnej sprzedaży jest trwałe, a co za tym idzie gwarantuje współpracę w okresie dłuższym niż 5 lat od daty płatności końcowej.

Horyzont współpracy z partnerami projektu oraz partnerami współtworzącymi produkt turystyczny powinien być dłuższy niż okres trwałości projektu.

Potwierdzeniem realności i zasadność ponoszenia wydatków na realizację projektu w ramach działania 5.1 FEPW będą umowy określające prawa i obowiązki stron, w tym w zakresie utrzymania efektów projektu i funkcjonowania produktu turystycznego w okresie pokrywającym się z horyzontem prognoz finansowych sporządzonych dla projektu.

Tytuły prawne do nieruchomości to prawo własności, prawo użytkownika wieczystego, użytkowanie, dzierżawa, najem. Czy w przypadku użytkownika, dzierżawy lub najmu jakiegoś obiektu partner użytkujący, dzierżawiący lub wynajmujący dany obiekt może uzyskać na ten obiekt dofinansowanie?

Prawo własności jest podstawową opcją dla długoterminowego inwestowania w infrastrukturę. Inne formy prawa do dysponowania nieruchomością muszą wynikać z analizy ryzyka Beneficjenta / Partnera. PARP na etapie oceny wniosku sprawdzi, czy zawarte umowy zawierają zapisy chroniące inwestycję w okresie, dla którego sporządzono prognozy finansowe w ramach projektu, jednak nie krócej niż okres trwałości projektu.

W jaki sposób oceniający będzie przyznawał punkty właśnie w kryterium 27 tego konkursu?

Punkty w ramach kryterium 27 będą przyznawane zgodnie z opisem zawartym w definicji kryterium (strony 33-35 [załącznika nr 1](#) do [Regulaminu wyboru projektów](#)). Dodatkowo informacje na temat sposobu przygotowania wniosku w przedmiotowym zakresie znajdują się na stronach 28-30 [Instrukcji wypełniania wniosków](#) (załącznik nr 4 do Regulaminu wyboru projektów).

W jakim okresie muszą zostać osiągnięte wskaźniki rezultatu i jak dobrze przygotować się do pomiaru wskaźnika?

Zgodnie z wytycznymi dotyczącymi monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 w przypadku wskaźników rezultatu określonych na poziomie projektu efekt wsparcia musi zostać osiągnięty „co do zasady w okresie 12 miesięcy od zakończenia okresu realizacji projektu określonego w karcie projektu w CST2021 lub o ile wynika to ze specyfiki projektu, od ukończenia produktu w ramach projektu”.

W dokumentacji konkursowej, po uzgodnieniu z IZ, może zostać doprecyzowany sposób pomiaru wskaźników np. w przypadku zakończenia realizacji projektu w połowie miesiąca.

Wnioskodawca musi posiadać odpowiednio szczegółową dokumentację wartości bazowych wskaźników rezultatu, najlepiej rozpisaną dla poszczególnych obiektów/odcinków trasy tak, żeby pomiar ex-post wartości docelowych odbywał się w stosunku do tych samych obiektów/odcinków.

W przypadku, gdy inwestycja nie zalicza się do grupy przedsięwzięć zawsze znacząco oddziałujących na środowisko lub mogących znacząco oddziaływać na środowisko, Gmina zamierza nie wszczynać postępowania zakończonego decyzją, lecz rozstrzygnąć sprawę postanowieniem o odmowie wszczęcia postępowania. Czy takie podejście będzie miało (w konkretnym przypadku, gdy nie jest to ani I, ani II grupa przedsięwzięć) równoważne znaczenie jak skutkujące wydaniem decyzji umarzającej?

Tak. IP będzie brała pod uwagę zarówno postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania, jak i decyzje skutkujące wydaniem decyzji umarzającej. W każdym przypadku analizowane będą podstawy decyzji/postanowienia oraz ich uzasadnienie.

W ramach działania 5.1 FEPW, wsparcie z programu może być przeznaczone między innymi na działania informacyjne i promocyjne produktu turystycznego. Czy w ww. działaniach, które będą finansowane z projektu będą mogły uczestniczyć wszystkie podmioty wchodzące w skład produktu turystycznego, czy jedynie te, które będą brały udział w projekcie uzyskując dofinansowanie? W szczególności odnosi się to do działań typu: zbudowanie strony internetowej w celu informowania o obiektach szlaku, w tym opracowanie mapy produktu turystycznego, na której zaznaczone zostałyby wszystkie miejsca i obiekty szlaku, które zostałyby także ujęte w aplikacji, folderach, audycjach, podczas wizyt studyjnych i konferencjach finansowanych z programu? Produkt turystyczny tworzą obiekty i miejsca, które będą dofinansowane z projektu oraz takie, które tego dofinansowania nie otrzymają, ale ze względu na swoją specyfikę stanowią fundament szlaku i są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju produktu. Będą to min. obiekty, do których wstęp jest biletowany, a na ich terenie dostępne są płatne usługi, w tym obiekty zarządzane przez prywatnych przedsiębiorców.

Wydatki na promocję produktu turystycznego mogą być wydatkami kwalifikowalnymi w projekcie.

Osią działań promocyjnych finansowanych ze środków projektu zawsze pozostaje szlak (przez jednolity slogan, logotyp, kolorystykę, itp.), a nie pojedyncze obiekty, co oznacza, że finansujemy ich promocję tylko w kontekście wyraźnej (nie tylko domniemanej) promocji szlaku. Informacje o pojedynczych obiektach mogą więc

stanowić element np. kreacji działań promocyjnych szlaku, ale z wyraźnym oznaczeniem kontekstu, w którym się pojawiają (jako elementy szlaku).

Jeśli więc dla powstania produktu turystycznego istotne / korzystne będzie wykorzystanie wizerunku / marki funkcjonującego na rynku obiektu / atrakcji, informacja lub obraz dotyczące takiego obiektu mogą pojawiać się w ramach kampanii promocyjnej, realizowanej w ramach projektu.

W ramach projektu planowane jest wykonanie oznakowania informacyjnego i kierunkowego rzek. W województwie X za oznakowanie szlaku kajakowego rzeki Y odpowiadają głównie Lokalne Grupy Działania. Działania te realizowane są z inicjatywy tych organizacji. Ponoszą one również koszty finansowania prac. Oznakowanie w zależności od odcinka rzeki jest w różnym stanie technicznym. Nie zawsze jest zachowana spójność wizualna. Biorąc pod uwagę czas realizacji projektu oraz standardy opracowane dla tego projektu niezbędne będzie wykonanie kompleksowego oznakowania rzeki. Z uwagi na prace, które dotychczas wykonywały LGDy w zakresie oznakowania turystycznego rzeki, doświadczenie, posiadane uzgodnienia ect. wydaje się, że organizacje te mogą przejąć na siebie ciężar wykonania oznakowania w projekcie oraz jego późniejszego utrzymania. Stąd nasze pytanie brzmi: Czy Lokalna Grupa Działania podobnie jak gmina może być partnerem w projekcie, który ponosił będzie wydatki kwalifikowalne przekazane przez Lidera projektu za pośrednictwem Województwa Świętokrzyskiego w oparciu o podpisaną umowę partnerską. Czy z uwagi na odmienną od samorządów formułę prawną działania, wybór LGD do projektu musi być warunkowany jakąś formułą konkursową?

Odpowiedź na powyższe pytanie wymaga pogłębionej analizy ze strony Beneficjenta i przekazanie jego stanowiska w sprawie sposobu realizacji projektu. Z treści powyższego pytania nie wynika:

- a) czy projekt przewiduje finansowanie z udziałem pomocy publicznej, ani czy w ramach projektu kwalifikowany będzie podatek VAT;
- b) w jaki sposób Beneficjent realizować chce takie partnerstwo i jakie jest jego stanowisko w sprawie doboru takiego Partnera;
- c) kogo dokładnie zrzesza stowarzyszenie oraz komu i w jakim trybie będzie przekazywane dofinansowanie;
- d) kto będzie właścicielem oznakowania (LGD, czy odpowiednio każdy z jej członków?) i w jaki sposób zostanie zabezpieczona trwałość produktu projektu, jakim będzie oznakowanie szlaku;
- e) czy Beneficjent analizował inne rozwiązania niż powierzenie pracy LGD i czy widzi rozwiązania równorzędne, w tym takie, które zapewnią ograniczenia ryzyk związane z trwałością efektów projektu.

W związku z powyższym IP nie jest w stanie zająć stanowiska w sprawie możliwości realizacji części projektu w przedstawionej formule.

Należy jednak zwrócić uwagę, że zgodnie z treścią rozporządzenia w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej w ramach Priorytetu 1 Przedsiębiorczość i Innowacje oraz Priorytetu 5 Zrównoważona Turystyka programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021–2027, w szczególności § 2: „Pomoc finansowa może zostać udzielona podmiotom, o których mowa w art. 6b ust. 1 ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości”. Oznacza to, że środki przekazywane w ramach projektu mogą być przekazywane wyłącznie podmiotom znajdującym się wśród podmiotów wymienionych w art. 6b ust. 1 ustawy o PARP. Przypominam także, że dobór Partnerów do projektu musi spełniać wymogi ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (art. 39), a zatem wybrany przez Beneficjenta tryb wyboru partnerów nie może uchylać określonym tam zasadom.

W województwie partnerskim Y powoływany jest zespół roboczy ds. przygotowania i realizacji projektu X. W skład zespołu wejdą pracownicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Y oraz Y Zarządu Dróg Wojewódzkich. Przewidujemy, że z tytułu zwiększenia obowiązków służbowych pracownicy otrzymają dodatkowe wynagrodzenie w formie dodatku specjalnego. Czy wynagrodzenia te mogą zostać zrefundowane zaraz po zawarciu umowy o dofinansowanie projektu?

Co do zasady koszty osobowe mogą być w projekcie wydatkiem kwalifikowalnym (koszty pośrednie rozliczane wg. ustalonej stawki ryczałtowej), przy czym z punktu widzenia rozliczeń projektu nie będzie miało znaczenia, czy wydatki związane z kosztami zarządzania projektem będą ponoszone przez Partnera Wiodącego, czy także innych Partnerów. Natomiast to, czy dany wydatek (wynagrodzenie konkretnego specjalisty u Partnera) będzie wydatkiem kwalifikowalnym zależy od założeń systemu zarządzania projektem. W opisie systemu należy wykazać, że w projekcie nie dojdzie do dublowania kompetencji oraz że wszystkie wydatki są niezbędne do realizacji projektu, a wysokość zaplanowanych do poniesienia kosztów jest uzasadniona. Dlatego powyższe kwestie należy uzgodnić w pierwszej kolejności z Partnerem Wiodącym.

Co do momentu refundacji, zależy on od wysokości wydatków ponoszonych na rzeczową część projektu. Rozliczenie kosztów pośrednich następować będzie w formie stawki ryczałtowej w odniesieniu do kosztów bezpośrednich. Dlatego „refundacja” kosztów osobowych może nie być w pełni możliwa zaraz po zawarciu umowy o dofinansowanie projektu, jeśli w złożonym wniosku o płatność nie będą rozliczane wydatki kwalifikowalne o odpowiedniej wysokości.

W związku z przesłaniem zakresów rzeczowych przez potencjalnych beneficjentów projektu X, proszę o potwierdzenie, czy w przypadku instytucji tj. muzea następujące inwestycje związane z elementami pobocznymi np. tworzenie miejsc noclegowych, sal konferencyjnych, pomieszczeń biurowych i socjalnych, czy magazynowych

wykorzystywanych do innych celów niż związanych bezpośrednio z projektem są kosztami niekwalifikowalnymi.

Zgodnie z dokumentem Wytyczne dotyczące kwalifikowalności wydatków na lata 2021-2027 - Podrozdział 2.2. Ogólne warunki kwalifikowalności (ust. 1 lit. e):

„Wydatek jest kwalifikowalny, jeżeli jest niezbędny do realizacji celów projektu i został poniesiony w związku z realizacją projektu (...)”. Niedopuszczalne jest zatem kwalifikowanie wydatków związanych z inwestycjami wykorzystywanymi do celów innych niż związane bezpośrednio z projektem.

Załącznik nr 2 do Regulaminu wyboru projektów – Katalog wydatków kwalifikowanych w projekcie wskazuje następująco: "...Budowa niezbędnych dróg wewnętrznych, ciągów komunikacyjnych, parkingów, ogrodzeń oraz zagospodarowania terenów zielonych niezbędnych na terenie nowo wybudowanej, rozbudowanej infrastruktury projektu są kwalifikowane POD WARUNKIEM że stanowią część większego projektu, nie są dominującym elementem projektu a ich koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowanych operacji..." Gmina planuje zmodernizować zabytkowy Park miejski, projekt uwzględni m.in. oświetlone ścieżki dla pieszych i rowerzystów, modernizację schodów, utwardzenie ścieżek obecnie wydeptanych, montaż małej infrastruktury, powstanie muralu, pum trucka, tężni, zmodernizowanie parkingu pod obsługę kamperów. Czy w związku z zapisami Załącznika nr 2 do Regulaminu wyboru projektów – Katalog wydatków kwalifikowanych oznacza to, że koszty altanek, huśtawek, muralu pumpy trucka, tężni i pozostałej małej infrastruktury musiałyby przekroczyć koszt 85% kosztów kwalifikowanych projektu, by zakwalifikować wydatek ścieżek oraz zmodernizowanego parkingu dla kamperów w Parku Miejskim?

Wskazany w pytaniu zakres inwestycji dopuszczony został warunkowo i obwarowany został limitem 15% w odniesieniu do łącznej wartości WSZYSTKICH wydatków

kwalfikowanych projektu. Nie oznacza to również, że zasadnicza część projektu, dotycząca infrastruktury bezpośrednio związanej z produktem turystycznym musi stanowić co najmniej 85% wydatków kwalifikowalnych – mogą do nich być bowiem wliczone inne koszty, stanowiące wydatki kwalifikowane np. zakup nieruchomości, wydatki związane z przygotowaniem produktu do wdrożenia czy jego promocją. Dodatkowo, jeśli gmina wskazana w treści pytania planuje złożenie wniosku, proszę o zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielonej do pytania znajdującego się pod poniższym adresem: <https://pytania.parp.gov.pl/kategoria/infrastruktura/zrownowazona-turystyka#results-11876>.

Zgodnie z SZOP w ramach działania 5.1 postawiono wymóg obligatoryjnego posiadania przez beneficjentów: I. Koncepcji produktu turystycznego – jako podstawy oceny zasadności wsparcia FEPW dla utworzenia danego produktu turystycznego, II. Umowy o partnerstwie, w rozumieniu art. 39 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, zawartej z podmiotami realizującymi projekt. Zapisy SZOP wskazują także na konieczność zawarcia umów wykonawczych jednak nie precyzują, kiedy muszą być zawarte. Czy umowy wykonawcze ze wszystkimi partnerami (na poziomie gmin) bezwzględnie powinny być zawierane przed złożeniem wniosku o dofinansowanie? Czy też opcjonalnie ww. porozumienia doprecyzowujące prawa i obowiązki partnerów, mogą być podpisane w późniejszym czasie, kiedy szczegółowy zakres projektu będzie już zaakceptowany, tj. po pozytywnej ocenie, a np. przed podpisaniem umowy o dofinansowanie projektu?

Zgodnie z aktualnym brzmieniem SZOP (wersja obowiązująca od dnia 2023-08-14 dostępna jest pod adresem: <https://www.fepw.gov.pl/strony/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/wpisz-tytul/szczegolowy-opis-priorytetow-programu-fundusze->

europeskie-dla-polski-wschodniej-2021-2027/ , a takie zgodnie z Kryteriami wyboru projektów konieczne jest na dzień złozenia wniosku:

a) aby spełnić kryterium „Kwalifikowalność Wnioskodawcy” posiadanie umowy o partnerstwie, zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 i minimalnymi wymaganiami dla umów o partnerstwie;

b) aby spełnić kryterium „Potencjał Partnerstwa do realizacji projektu” opisanie systemu zarządzania, który zapewni skuteczną i poprawną realizację przez Partnerstwo zadań zaplanowanych w projekcie; w ramach kryterium w szczególności sprawdzane będzie:

1) zdolność Partnerstwa do wdrażania projektu, w tym struktura organizacyjna i ramy zarządzania zapewniające niezbędną wiarygodność oraz gwarantującą sprawną, efektywną i terminową realizację projektu,

2) kompetencje zespołu zarządzającego projektem, zapewniające osiągnięcie zakładanych celów w projekcie,

3) podział ról i zadań w zespole zarządzającym, pozwalający na podejmowanie kluczowych decyzji w sposób efektywny i zapewniający właściwy monitoring i nadzór nad postępami w realizacji projektu,

4) czy Partnerstwo zagwarantowało niezbędne środki finansowe i materiałowe do realizacji projektu.

To w interesie Partnera Wiodącego (Beneficjenta) jest zawarcie umów wykonawczych na jak wcześniejszym etapie, które gwarantować będą iż system zarządzania opisany we wniosku o dofinansowanie będzie wdrożony i respektowany przez wszystkich Partnerów. IP będzie wymagała przedłożenia umów wykonawczych przed zawarciem Umowy o dofinansowanie projektu, w celu potwierdzenia potencjału partnerstwa do realizacji projektu.

Zwracam się z prośbą o pomoc w ocenie kwalifikowalności wydatku uwzględnionego w budżecie jednego z partnerów projektu X - zakup kosiarki samojezdnej do prac związanych z utrzymaniem zieleni w

obrębie pola biwakowego (koszt ok.12 000-20 000 zł). Czy zakup tego typu urządzeń może być kosztem kwalifikowalnym w projekcie?

Co do zasady katalog kosztów kwalifikowalnych nie ogranicza możliwości zaplanowania tego typu wydatków, o ile będą one uzasadnione z punktu widzenia projektu.

Natomiast wydatki dotyczące środków trwałych mogą wymagać szeregu informacji związanych ze sposobem i stopniem ich wykorzystania w projekcie, czy rozwiązań alternatywnych (w celu wykazania, że zakup urządzenia jest rozwiązaniem optymalnym). Dlatego tego typu wydatki muszą być dobrze opisane, aby możliwa była ocena zasadności poniesienia danego wydatku, a co za tym idzie jego kwalifikowalności w projekcie.

Zwracam się z uprzejmą prośbą o pomoc w wyjaśnieniu kwestii dotyczącej zabezpieczenia środków na realizację projektu. Czy lider projektu (Województwo X), partnerzy wiodący (Województwo Y, Województwo Z) oraz partnerzy lokalni (gminy) powinni zabezpieczyć (i udokumentować to zabezpieczenie) środki wyłącznie na wkład własny do projektu, czy też każdy z nich powinien zabezpieczyć środki w wysokości odpowiadającej całości swojej inwestycji?

Rozwiązanie jest zależne od uzgodnień Partnera Wiodącego z pozostałymi Partnerami projektu. Instytucja Pośrednicząca nie narzuca w tym zakresie jednego rozwiązania, natomiast będzie wymagała przed zawarciem umowy o dofinansowanie potwierdzenia zabezpieczenia środków pokrywających wkład własny i koszty niekwalifikowalne w projekcie.

Dodatkowo proszę o zapoznanie się z odpowiedzią do pytania zamieszczoną pod adresem: <https://pytania.parp.gov.pl/kategoria/infrastruktura/zrownowazonaturystyka?q=zabezpieczenie#results-9903>